

ERILAISET AINEISTOT HUONO-OSAISUUDEN TUTKIMISESSA - KOKEMUKSIA RUOKA- APUKYSELYSTÄ

Tutkija-kehittäjä Joakim Zitting, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Korona yhteiskunnan marginaaleissa (KoMa) –projekti, ruoka-apu –osaprojekti

joakim.zitting@diak.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

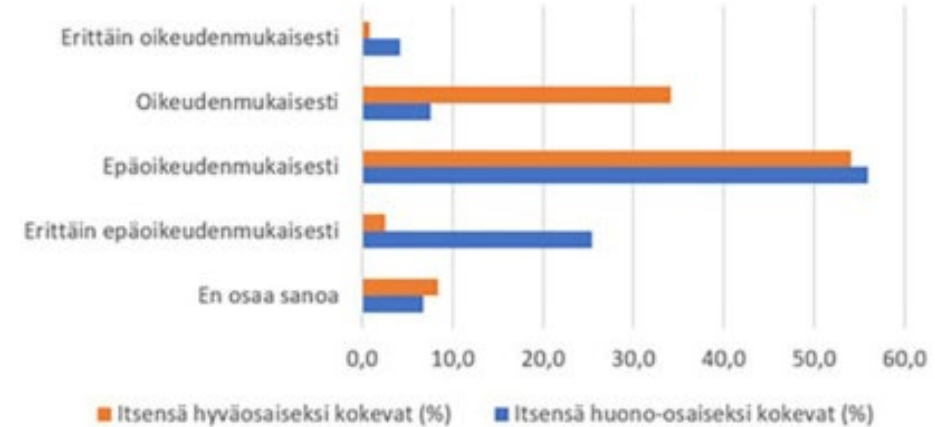
Diak

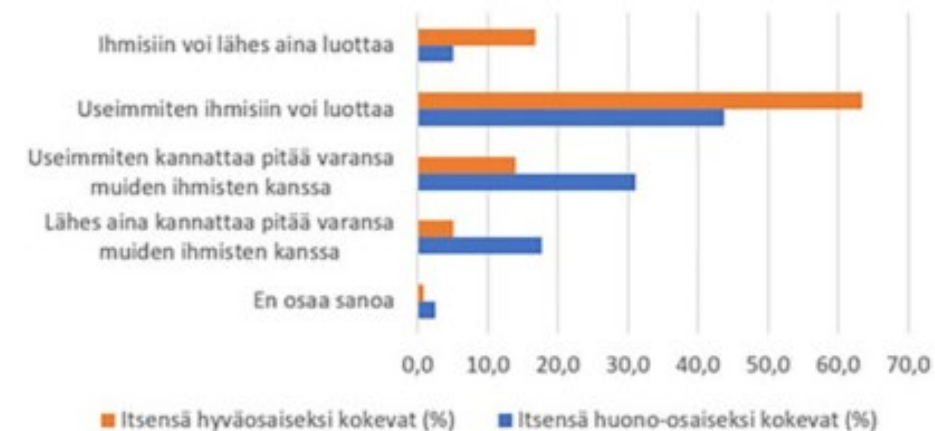
ISSP –AINEISTON KIINNOSTAVUUDET – JA AUKOT...

- » Huono-osaisuuden tutkimukselle hyvää vertailutietoa, vuosina 2009 ja 2019 ISSP:n teemana eriarvoisuus, helposti saatavilla Tietoarkistossa
- » Kysytty muun muassa subjektiivista huono-osaisuutta
- » Löydöksiä tulonjaon oikeudenmukaisuuteen ja luottamukseen liittyen – melkoisia eroja itsensä hyvä- ja huono-osaisiksi kokevien vastauksissa ([Zitting 2021](#))
- » Vaikeutena se, ettei kaikkein heikoimmassa asemassa olevat välttämättä vastaa otantatutkimuksiin
- » H2S –populaatiot jäävät ”normaalien” kyselytutkimusten ulkopuolelle – perusjoukkoa ei tiedetä, vaikeasti löydettävissä tai tunnistettavissa, vaikea suostutella tutkittavaksi (esim. [Ohisalo 2017](#))

Kuinka oikeudenmukaisesti tai epäoikeudenmukaisesti tulot mielestäsi jakautuvat Suomessa?

Sanoisitko, että ihmisiin voi yleensä luottaa vai että yleensä kannattaa pitää varansa muiden ihmisten kanssa?

KoMa –projekti

- » Korona yhteiskunnan marginaaleissa (KoMa) -tutkimusprojekti, ESR-rahoitus, 1.1.2021 – 31.8.2023
- » Neljä osaprojektia, Tampereen yliopisto koordinoi (hankejohtaja Laura Kalliomaa-Puha, tutkimusjohtaja Lauri Kokkinen)
 - » Ruoka-apu (DIAK - Sakari Kainulainen & Joakim Zitting)
 - » Asunottomuus (Tampereen yliopisto – Suvi Raitakari, Henna Takala, Marja Hekkala, Mikko Ilmoniemi jne)
 - » Osallistavat yhteisöt (Helsingin yliopisto – Henrietta Grönlund & Joni Hokkanen)
 - » OTTO - Oma tulevaisuus (Porin Sininauha – Anu Louhelainen, Iida Koskinen, Marja Hekkala)
- » Tarkoituksena julkaisujen tuottamisen lisäksi kehittää palvelujärjestelmää yhteiskunnan marginaaleissa, kehittää sosiaaliturvajärjestelmää, sekä vahvistaa järjestelmän kriisinkestävyyttä
- » Projektista lisätietoa sen nettisivuilta, jonne myös osaprojektien julkaisut kootaan:
<https://projects.tuni.fi/koma/>

Ruoka-apukyselyn toteuttamisesta

- » Ruoka-avun jakopisteitä Suomessa 700–1000 ympäri maata (Karjalainen ym. 2020), suurimpia toimijoita ev.lut.kirkko, muut seurakunnat, työttömien yhdistykset, ViaDia, SPR
- » Tarkkoja tilastoja ruoka-avun tarvitsijoista ei saatavilla, arviot ennen koronaa 100 000–200 000 henkilöä vuodessa (esim. Laihiala & Nick 2020), koronan myötä kasvanut ja kasvaa edelleen ruoan hinnan nousun myötä -> projektissa tavoitteena saada väestönäyte ruoka-avun hakijoista (H2S-populaatiota)
- » Ruoka-avun hakijoille suunnattu nelisivuinen kyselylomake loka-joulukuussa 2021, jalkautumista ruoka-avun toimipisteisiin & toimipisteet jakoivat lomakkeita kävijöille
- » Osittain toistettu aiempien ruoka-apu- ja huono-osaisuustutkimusten kysymyksenasetteluja koronan tuottamissa poikkeusoloissa
- » ”Tutkimusähky”, sensitiivinen aihe sekä syksyinen sää aineistonkeruuta hankaloittamassa, vapaaehtoistyöntekijöillä ei välttämättä aikaa jakaa ja kerätä lomakkeita –jalkautuva aineistonkeruu sekä lomakkeen täyttämässä avustaminen tärkeää, kuten myös tutkimuksen ”myyminen”
- » Silti ”pieniä puroja” pitkin 942 vastausta – paljon tyhjiä kohtia eli lomakkeen ennakkosuunnittelu ei täysin onnistunut

Vastaajien jakaumia

	N	%		N	%
Yhteisruokailut	264	28	Miehiä	356	40,2
Ruokakassijaot	678	72	Naisia	520	58,8
yhteensä	942	100	Muu / en halua kertoa	9	1,0
			yhteensä	885	100
Pääkaupunkiseutu	406	43,1	alle 29 vuotta	23	3,2
Tampere	246	26,1	30-39 vuotta	50	6,9
Muut kaupungit	107	11,4	40-49 vuotta	79	10,9
20 000 asukasta ja alle	183	19,4	50-59 vuotta	147	20,4
yhteensä	942	100	60-69 vuotta	214	29,6
			yli 70 vuotta	209	28,9
			yhteensä	722	100

Vastaajien jakaumia 2

	N	%		N	%	
Ruoka-avussa asiointi ennen vuotta 2020	499	59,8		Yksin asuvat	595	67,2
Ruoka-avussa asiointi tammikuusta 2020 alkaen	335	40,2		Parisuhteessa ilman lapsia	135	15,3
yhteensä	834	100		Parisuhteessa, lapsia	74	8,4
				Yksinhuoltaja	38	4,3
Työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeellä (yli 65v.)	242	31,9		Muut ryhmät	43	4,8
Työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeellä (alle 65v.)	203	26,8		yhteensä	885	100
Työtön	215	28,4				
Työssä tai yrittäjä	40	5,3		Peruskoulutus	280	31,9
				Toisen asteen tutkinto	457	52,1
Opiskelija tai koululainen	31	4,1				
				Korkeakoulututkinto	140	16
Muut ryhmät	27	3,6		yhteensä	877	100,0
Yhteensä	758	100,0				

Palveluiden käyttö ja tarve

- » Kysymys: ”Mitä seuraavia palveluita olet tarvinnut, hakenut tai käyttänyt vuoden 2021 aikana?” – 11 eri palvelua, viereiseen taulukkoon valittu neljä eniten mainintoja saanutta (N=942)
- » Vastausvaihtoehto ”En ole tarvinnut jätetty” jätetty pois
- » ”Hain, mutta en saanut palvelua” kuvastaa mitä on yrittänyt hakea
- » ”Olin tarvinnut mutten hakenut” mielenkiintoinen → tarvitaan lisätietoa mistä saada palveluita tarvittaessa – ja myös motivaatiota hakea palvelua

Sain palvelua	N	%
Terveystieteiden palvelut	657	69,7
Kelan palvelut	378	40,1
Seurakunnan palvelut (diakoniatyö)	339	36
Toimeentulotuki	252	26,8

Hain, mutta en saanut palvelua	N	%
Toimeentulotuki	95	10,1
Kelan palvelut	72	7,6
Terveystieteiden palvelut	51	5,4
Sosiaalityöntekijän tapaamiset / yhteydenpito	50	5,3

Olisin tarvinnut, mutten hakenut palvelua	N	%
Talous- ja velkaneuvonta	99	10,5
Sosiaalityöntekijän tapaamiset / yhteydenpito	92	9,8
Toimeentulotuki	85	9
Seurakunnan palvelut (diakoniatyö)	83	8,8

Toimeentulovaikeuksien kokeminen ja toimeentulotuen käyttö

- » Perustoimeentulotuki viimesijainen sosiaaliturvaetus – jotkut saattavat sanoa ettei ruoka-avulle pitäisi olla tarvetta, koska toimeentulotuen pitäisi auttaa...
- » Kyselyssä 741 vastaajaa, jotka vastanneet kysymyksiin toimeentulotuen käytöstä ja toimeentulovaikeuksien kokemisesta
- » Vaikka koetaan toimeentulovaikeuksia, saatetaan kokea ettei tt-tukea tarvita – etenkin yli 65-vuotiaat sekä korona-aikoina ruoka-avussa asiointiin aloittaneet vastaajat
- » Tai sitten tt-tukea ei haeta vaikka koetaan sitä tarvittavan – etenkin lapsiperheelliset vastaajat sekä pienten kuntien vastaajat
- » Ns. piiloköyhyys ei näy toimeentulotukirekistereissä, koska kaikki eivät hae tarvitsemiaan tukia – mittarien puutteita paikattava muilla tavoin (esim. Kuivalainen 2010)

Toimeentulon käyttö	Toimeentulovaikeuksia	Vain lieviä tai ei ollenkaan toimeentulovaikeuksia	Yhteensä
En ole tarvinnut toimeentulotukea	10,9%	33,1%	44%
Olisin tarvinnut mutten hakenut	8,1%	2,8%	10,9%
Hain mutten saanut	10,4%	2,3%	12,7%
Saan toimeentulotukea	20,9%	11,5%	32,4%
Yhteensä	50,3%	49,7%	100%

Kokemuksia täydentävästä aineistonkeruusta

- » Kyselylomake vain suomeksi, ruoka-avussa paljon vieraskielisiä – sama ongelma koski myös HY:n osahanketta
- » Täydentävää aineistonkeruuta yhteistyönä kolmessa eri kaupungissa matalan kynnyksen palvelupisteissä ja ruoka-apupisteessä – noin 30 haastateltavaa eri kieliryhmistä
- » Kysymysten suunnittelu ja termien kääntäminen voi olla vaikeaa, kulttuurikompetenssia tarvitaan – ”osallisuus”, ”yhteiskunnallinen osallistuminen”, ”ruoka-apu”...
- » Tulkkausvaikeudet – esim. etätulkki ei näe haastateltavia, tulkin hyvä tuntee aihetta, erilaisten murteiden kirjo
- » Haastateltavien löytämisessä luottamus tärkeää etenkin sensitiivisen aiheen osalta
- » Haastatteluaineistossa kuitenkin kiinnostavia havaintoja

POHDINTAA

- » Taloushuolien aiheuttama stressi rajoittaa ihmisen kapasiteettia - puhutaan esimerkiksi ns. ”niukkuuden noidankehästä” (esim. [Wiens ym. 2019](#)) joka huomioitava palvelujen suunnittelussa, osallisuudessa ja tutkimuksessa
 - » Muistettava, että ruoka-apukyselyn tulokset koskevat heitä jotka ovat vastanneet nelisivuiseen kyselylomakkeeseen – miten he joilla ei ole jaksamista moiseen?
 - » Ruoka-avun saajat H2S –ryhmää, mutta on vielä ”even harder to survey” –ryhmiä - tavoittaminen vaikeaa sekä tutkijoille ja mikä pahempaa palvelujärjestelmälle
 - » Paljon kiinnostavia kysymyksiä, joihin aineisto ei vastaa – tarvitaan sekä erilaisia laadullisia että määrällisiä aineistoja
 - » Monipuolisin aineistoin tuotettu tieto hyödyttää koko yhteiskuntaa
- KIITOKSET DIAKIN JA KOMA-PROJEKTIN PUOLESTA!**

